

**Institut für Rundfunkökonomie
an der Universität zu Köln**

Олексій Хаб'юк

**Передумови впровадження
суспільно-правового мовлення в Україні**

**Наукові публікації
Інституту економіки телерадіомовлення
Кьольнського університету**

Номер 227и

Кьольн, жовтень 2007 р.

**Arbeitspapiere des Instituts für Rundfunkökonomie
Наукові публікації Інституту економіки телерадіомовлення**

ISSN der Arbeitspapiere: 0945-8999

ISSN серії "Наукові публікації"

ISBN des vorliegenden Arbeitspapiers 227u: 978-3-938933-37-4

ISBN даної наукової публікації номер 227u: 978-3-938933-37-4

Schutzgebühr 6,50 EUR

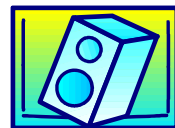
Ціна 6,50 євро

Die Arbeitspapiere können im Internet eingesehen
und abgerufen werden unter der Adresse
<http://www.rundfunk-institut.uni-koeln.de>

*Наукові публікації можна переглянути
або завантажити з Інтернету за адресою
<http://www.rundfunk-institut.uni-koeln.de>*

Mitteilungen und Bestellungen richten Sie bitte per E-Mail an:
rundfunk-institut@uni-koeln.de
oder an die u. g. Postanschrift

*Повідомлення та замовлення надсилайте, будь-ласка,
шляхом електронної пошти на: rundfunk-institut@uni-koeln.de
або на нижче зазначену поштову адресу*

**Institut für Rundfunkökonomie
an der Universität zu Köln**

Hohenstaufenring 57a

50674 Köln

Deutschland

Telefon: +49 (0)221 23 35 36

Telefax: +49 (0)221 24 11 34

Олексій Хаб'юк

**Передумови впровадження
суспільно-правового мовлення в Україні***

1. Вступ	5
2. Загальні умови впровадження суспільно-правового мовлення	5
3. Стан попереднього впровадження суспільно-правового мовлення в Україні	8
4. Оцінка передумов суспільно-правового мовлення в Україні	10
5. Висновки	12
Джерела	15

---

* Це розширена україномовна версія доповіді автора, виголошена на міжнародній конференції з питань засобів масової інформації та комунікації "Comparing Media Systems. West meets East" ("Порівняння систем ЗМІ. Зустріч Заходу зі Сходом"), яка відбулася 23-25 квітня 2007 року в університеті міста Вроцлава, Республіка Польща. Автор висловлює подяку п. д-ру Манфреду Копсу та п. Уляні Деркач за цінні зауваження. Англomовні та німецькомовні версії доповіді опубліковано в травні 2007 року у серії наукових публікацій №№ 227e та 227.

Олексій Хаб'юк

**Передумови впровадження
суспільно-правового мовлення в Україні**

1. Вступ

Президентські вибори в 2004 році принесли жителям України "гарячу" зиму. Мирний переворот позитивно оцінено міжнародною спільнотою, наново спалахнули сподівання на швидку трансформацію, становлення громадянського суспільства та остаточне панування демократії. Але невдовзі стало зрозуміло, що нова влада не була в змозі, та й не мала наміру провести потрібні реформи. Не зважаючи на те, що парламентські вибори в 2006 році пройшли значно демократичніше ніж у минулому, та вони, як не дивно, призвели до перемоги партії, яку попередньо звинувачували в фальсифікації виборів.

Вважається, що українські ЗМІ після Помаранчевої революції стали більш самостійними,¹ зокрема, усунуто "темники", зменшився прямий тиск на редакції.² Не дивлячись на всі ці зміни, Україна із цілою низкою проблем в сфері мас-медіа знаходиться ще далеко від ідеалу незалежності. Як можливе вирішення цього проблемного комплексу дискутується впровадження суспільно-правового мовлення. Нову дискусію розпочато у березні 2007 року, коли посадові особи, відповідальні за політику у сфері ЗМІ, підписали спільну заяву щодо впровадження такого типу мовлення.

Спробуємо дослідити у запропонованій роботі корисність та можливість реалізації такої реформи в Україні. Отже, у розділі 2 сформулюємо загальні умови існування суспільно-правового мовлення. Попередній стан стосовно його впровадження в Україні буде викладено у розділі 3. В наступному, четвертому, дискутуватимемо чи відповідає актуальний стан в Україні визначеним у розділі 2 передумовам. В останньому, 5 розділі, підведемо підсумки та спробуємо надати рекомендації для подальших дій.

2. Загальні умови впровадження суспільно-правового мовлення

Першим виникає питання: які передумови необхідні для існування суспільно-правового мовлення? Щоб дати відповідь на це запитання, насамперед слід виходити із ключових елементів суспільно-правового мовлення, які

---

¹ Наприклад, в рейтингах свободи преси НДО "Freedom House" Україна піднялася з 150 місця у 2004 р. на 113 у 2006 р. Її переведено з категорії "невільні" в "частково вільні" (див. FREEDOM HOUSE 2004 та 2006). Також "Репортери без кордонів" покращили рейтинг України з 138-го місця в 2004 році на 105-те місце у 2006 році (див. ROG 2004 та 2006).

² ІВАНОВ 2007

визначаємо у відповідності із принципами "Світової ради радіо та телебачення", а саме:³

- *універсальне спрямування програм*, тобто для всіх громадян в однаковій мірі, незалежно від розміру їхніх доходів або приналежності до якоїсь суспільної групи;
- *різноманітність і виваженість* змісту, жанрів, груп глядачів та слухачів;⁴
- *дистинктивність* – програми суспільно-правових мовників відрізняються від програм інших мовників кращою якістю, культурно-збагачуючим змістом та високим рівнем новацій тощо;
- *незалежність мовників* від політичного та ринкового тиску.

Тепер спробуємо відшукати (економічні, суспільно-політичні, правові та технологічні) умови, які необхідні для довготривалого забезпечення згаданих елементів.

Загальні економічні умови кожної країни мають фундаментальне значення для фінансового забезпечення суспільно-правових мовників, яке, у свою чергу, є визначальним для їхньої незалежності та суспільно-правових якостей їхніх програм (універсальність, різноманітність й дистинктивність). Згідно дослідження "McKinsey", фінансування суспільно-правового мовника повинно відповідати наступним критеріям:

- незалежність від надмірного державного та комерційного впливу;
- можливість середньострокового прогнозування доходів;
- збільшення доходів нетто, тобто ріст витрат внаслідок інфляції компенсується збільшенням доходів;
- належне фінансування для гідного конкурування з комерційними мовниками;
- процедура збирання коштів, яка визнається суспільством.⁵

Як буде показано нижче, зазначеним критеріями найбільше відповідає абонентська плата (англ.: "license fee"). Визначальною перевагою цього виду фінансування є його властивість забезпечити незалежність мовника. Мовлення, яке фінансується через податки або державний бюджет знаходиться під постійною загрозою надмірного державного впливу, а мовлення, що ба-

³ Цитовано по PRICE/RABOY 2001, с. 5 та наступні. Подібні критерії містяться в різних міжнародно-порівняльних дослідженнях моделей суспільно-правового мовлення (напр., у JARREN ET AL. 2002, с. 283-286, OSI/EUMAP 2005, с. 54-65, MCKINSEY & COMPANY 1999, с. 11-19) а також у рекомендаціях Ради Європи (COUNCIL OF EUROPE 2007).

⁴ Перших два пункти досить складно розмежувати. Проте, окремий державний канал може транслювати однієї програми для всіх верств суспільства. І, навпаки, окремий комерційний канал у змозі виробляти програми, які відрізняються особливою різноманітністю та якістю, але вимагатиме за них високу абонентську плату. Таким чином, будучи доступним тільки для певних кіл населення, комерційний мовник не здатний виконувати функцію суспільної комунікації. В певній мірі обидва пункти позитивно корелюють між собою, оскільки: чим більше мовник прагне до універсальності, тим різноманітнішими повинні бути його програми.

⁵ MCKINSEY & COMPANY 1999, S. 27-34

зується на рекламних доходах, буде спрямовувати свої програми швидше на потреби рекламної галузі а не суспільства.⁶

Середньострокове прогнозування доходів є також необхідною передумовою належного фінансування суспільно-правових мовників. Адже програмні цілі (універсальність, різноманітність та дистинктивність) не можливо досягнути протягом короткострокового періоду. До того ж це вимагає постійних високих інвестицій, у тому числі, необхідно налагодити власне виробництво. Для передачі програм необхідні й відповідні технічні потужності. Окрім цього, суспільно-правовому мовленню має бути гарантованою участь в найпрогресивніших медіа-технічних проектах з метою подальшої та своєчасної розробки нових форматів.

Як емпірично показала "McKinsey", фінансування за рахунок податків та реклами більш нестабільне, ніж фінансування через абонентську плату,⁷ що, у свою чергу, дозволяє вважати прогнозованість останнього виду доходів вищою. Отже, абонентська плата є кращою альтернативою для збільшення доходів нетто, а також може сприяти виникненню міцної конкурентної позиції мовника. Та й на практиці відомі численні приклади непослідовності фінансування ТРО з боку держави.

Водночас впровадження абонентської плати за суспільно-правове мовлення потребує відповідного визнання суспільством. Якщо громадяни не будуть усвідомлювати його важливості та переваги, вони не платитимуть за нього. Така готовність залежатиме і від наявного рівня забезпеченості населення, оскільки громадяни готові фінансувати вищерадні потреби, до яких відносяться і суспільна комунікація, тоді, коли задоволені їхні елементарні (фізичні) потреби.⁸ До того ж за несприятливих умов, абонентська плата може збиратися виключно за допомогою державного примусу. Чим нижчий загальний рівень визнання у суспільстві, тим інтенсивніший примус. В такому випадку залежність від держави буде вищою, еквівалентно і ризик надмірного державного впливу.

Окрім незалежності отримання коштів, слід забезпечити й незалежність їхнього використання. Це вимагає створення наглядової інституції чи органу, який перевіряв би правильне виконання функцій суспільно-правового мовлення та був би підзвітним основним групам суспільства. Його не повинні домінувати ані держава, ані окремі суспільні групи.

Впровадження повноправного суспільно-правового мовлення також вимагає існування "правової держави". Зазначена концепція згідно PRICE/KRUG 2002 охоплює як мінімум чіткість та доступність правових положень для суспільства, дотримання правових норм та принципів справедливості, неупередженого та об'єктивного ставлення з боку виконавчої влади, а та-

⁶ KOPS 2001, KOPS 2006, с. 32 та наступні

⁷ MCKINSEY & COMPANY 1999, с. 30-31

⁸ На таку закономірність у загальному вказує MASLOW 1978, с. 74-105. Детальний опис платіжної поведінки громадян (в термінології нижче згаданого джерела – добровільного сектора) по відношенню до телерадіомовлення можна знайти у KOPS 2005.

кож ефективну судову систему.⁹ Необхідно забезпечити захист журналістів. На найвищому державному рівні слід захистити право суспільно-правового мовлення на його існування та подальший розвиток для того, щоб мовник міг безпроблемно оскаржити, наприклад, своє недофінансування в суді. Положення щодо суспільно-правового мовлення не повинні зазнавати впливу з боку міжнародних торговельних правил, зокрема: СОТ та внутрішнього ринку ЄС, в яких ЗМІ розглядаються виключно як учасники ринку, а культурні властивості їхніх продуктів відкидаються. Паралельно до забезпечення інституційної автономії мовник повинен бути юридично зобов'язаний до виконання програмних завдань.

Наявність незалежної інституції, яка здійснює ефективний контроль над дотриманням та доцільністю законодавства (наприклад, в Німеччині це Федеральний Конституційний суд) є допоміжним заходом, а не обов'язковою умовою. Ось до прикладу, розвиток "Бі-Бі-Сі" відбувся без такої інституції, так як британська громадськість досить рано зрозуміла необхідність об'єктивного та вільного від впливу держави джерела інформації.¹⁰ Хоча такий випадок є швидше прецедентом в міжнародній практиці.

Додатково до вище розглянутих вимог впливові суспільно-політичні групи повинні домовитися про формат впровадження суспільно-правового мовлення. Якщо відсутня дискусійно-консенсусна культура, а також панує менталітет "переможець забирає все", тоді для гравців політичної арени існує висока непевність щодо особистої користі із впровадження суспільно-правового мовлення. В такому випадку найімовірніше, що політики мовчки домовляться про саботаж будь-яких спроб подібного впровадження з метою забезпечення своєї інформаційної переваги перед громадянами. Усунути цю проблему можна через залучення посередницьких установ, наприклад, відомих громадських або державних міжнародних організацій.

3. Стан попереднього впровадження суспільно-правового мовлення в Україні

Ще в 1997 році в Україні прийнято, але не введено в дію закон про суспільно-правове мовлення.¹¹ Від тоді, ця тема періодично обговорюється. Взимку 2005 року різні громадські організації та медіа-експерти розпочали найінтенсивнішу дискусію. Широкий спектр запропонованих в 2005 році різноманітних концепцій українського суспільно-правового мовлення (від близько-комерційного до альтернативно-державного), а також шляхів його фінансування (державні доходи із грального бізнесу, абонентська плата, рек-

⁹ PRICE/KRUG 2002, с. 15 та наступні

¹⁰ HUMPHREYS, с. 329 та наступні

¹¹ Президент наклав на закон вето, Національна рада з питань телерадіомовлення відмовилася видавати ліцензію (RICHTER/GOLOVANOV/NIKOLTCHEV 2006, с. 35-39). Такий розвиток подій можна пов'язати із недосконалістю та неузгодженістю закону з існуючим законодавством (КНАВУК 2004, с. 27-28).

лама, спонсорства та кошти із державного бюджету)¹² свідчать про відсутність розуміння ідеї суспільно-правового мовлення, а також відсутність справжньої підтримки західних суспільно-правових мовників.

Складається враження, що президент, а також близькі до уряду партії в цей час були позитивно налаштовані щодо створення суспільного мовлення. Та все ж вважається, що згадані вище політики у зв'язку з нестабільною політичною ситуацією¹³ та високою складністю такої реформи надали їй низький пріоритет і обмежилися тільки (певною) демократизацією НТКУ. Дискусія притихла після відхилення відповідного законопроекту 22 грудня 2005 року у другому читанні. Певна іронія полягає в тому, що негативні результати голосування виникли внаслідок відсутності голосів «помаранчевих» депутатів, які начебто відмовилися підтримати неготовий закон.¹⁴

Звичайно ж досягненням «помаранчевого періоду» є прийняття 12 січня 2006 року нової редакції частково незавершеного Закону «Про телебачення та радіомовлення», який передбачає поступову трансформацію державних мовників в суспільно-правові. Зокрема, ст. 14 проголошує створення двох 17-голівних Громадських рад, основне завдання яких полягає у внесенні до Верховної Ради пропозицій щодо призначення або звільнення голів НТКУ та НРКУ. Члени громадських рад, в свою чергу, призначаються Верховною Радою: дев'ять із числа парламентських фракцій, чотири з боку Президента, та чотири - представники загальнонаціональних організацій,¹⁵ що фактично нейтралізує вплив громадськості на прийняття рішень. Не дивлячись на це, призначення членів громадських рад заблоковано в Комітеті ВР з питань свободи слова та інформації.¹⁶ Зі свого боку, Державний комітет телебачення та радіомовлення вважає за потрібне відтермінувати реалізацію цього положення, тому що завдання громадських рад начебто не достатньо визначені.¹⁷

Дискусія про впровадження суспільно-правового мовлення знову "віджила" в березні 2007 року після підписання керівниками органів, відповідальних за політику у сфері телерадіомовлення, відповідної спільної заяви.¹⁸ Паралельно, голова Державного комітету телебачення та радіомовлення Е. Прутнік прагне створити новий канал на базі кооперації 26 регіональних державних теле-, радіоорганізацій, кожна з яких забезпечує синхронну

¹² DW-RADIO/UKRAINISCH 2005

¹³ До факторів невизначеності можна, зокрема, віднести нечіткі повноваження Державного комітету телебачення та радіомовлення, відсутність готовності тодішньої опозиції до співпраці, а також боротьбу між представниками правлячої коаліції. Крім цього, представники громадськості були занадто пасивними та не спромоглися сформувати єдину позицію по відношенню до держави.

¹⁴ КУРАШИНА 2005

¹⁵ Визнається тільки дуже обмежена кількість таких організацій (ІНСТИТУТ МЕДІА ПРАВА 2006).

¹⁶ ОСТАПА 2007

¹⁷ ГАНЖА 2007

¹⁸ БЕЗ АВТОРА 2007

трансляцію програм на своїй регіональній частоті.¹⁹ Аналогічну пропозицію вже висловлював його попередник І. Чиж.²⁰

4. Оцінка передумов суспільно-правового мовлення в Україні

Що стосується висновків стосовно перспектив впровадження суспільно-правового мовлення в Україні, то необхідно співставити умови, викладені у розділі 2, із теперішньою ситуацією.

Загальні економічні умови в Україні є несприятливими для впровадження мовлення, оскільки більше половини громадян живуть за межею бідності.²¹ Як показано вище, такий факт негативно впливає на суспільне визнання абонентської плати.²² Серйозними перешкодами є також лише неповне розуміння ідеї суспільно-правового мовлення та принципова недовіра до держави й політичних партій. Навіть часткове фінансування суспільно-правового мовлення в Україні за рахунок реклами було би важко здійснити. Коштів на рекламному ринку не вистачає уже для існуючих комерційних ТРО.²³

Офіційний бюджет українського державного телерадіомовлення на даний момент складає близько 234 млн. євро.²⁴ Таке фінансування не сприяє створенню сильної конкурентноздатної позиції щодо комерційного мовлення, оскільки державний мовник змушений забезпечувати програмами декілька каналів, у тому числі і регіональні. Крім цього, його доходи неможливо спрогнозувати середньостроково, так як у минулому він зазнавав періодичного недофінансування у досить великих розмірах.²⁵

Не відповідає вже згаданим у розділі 2 вимогам і стан українського громадянського суспільства.²⁶ Хоча не беручи до уваги те, що у сфері громадян-

¹⁹ ПРУТНИК 2007

²⁰ ДАНЬКОВА 2005

²¹ При визначеній у 2004 році межі бідності у розмірі 342 грн. (ХІНКУЛОВА 2004).

²² Наприклад, тільки 2 % опитаних висловилися за повне фінансування через абонентську плату, 41 % - за фінансування із державного бюджету, а 18 % - за змішане фінансування із бюджету та реклами, а також 15 % - за змішане фінансування із бюджету та абонентської плати (ІНСТИТУТ ПОЛІТИКИ 2005).

²³ IWANOW 2004, ІВАНОВ 2007. Рекламний ринок нетто склав у 2005 році близько 433 млн. євро (IP 2006, с. 420).

²⁴ OHNE VERFASSEN 2006

²⁵ Пор., наприклад, КНАВУК 2004, с. 24-25.

²⁶ Для оцінки її розвитку застосовувались запропоновані SZTOMPKA 1993 (с. 88-89) чотири критерії "цивілізаційної компетенції": *культура підприємництва* (передумова для участі в ринковій економіці: прагнення до новацій, цілеспрямованість, готовність конкурувати тощо), *громадянська культура* (необхідна для участі в демократичній спільноті громадян: політична активність, готовність брати участь, правова держава, повага до супротивників тощо), *культура дискурсу* (передумова для участі у вільних інтелектуальних розмовах: толерантність, визнання різноманітності та плюралізму, сприйняття критики тощо), а також *повсякденна культура* (обов'язкова для щоденного існування в урбанізованому, технологічно забезпеченому та орієнтованому на споживання суспільстві: порядок, чистота, пунктуальність, ввічливість у повсякденних ситуаціях тощо). В даній праці

ської культури в останні роки відбулося багато позитивних зрушень. Наприклад, у кінці 2004 року демократична опозиція в рамках мирних протестів змогла протягом кількох тижнів щоденно мобілізувати більше 250 тис. громадян країни, засвідчивши, таким чином, свої високі демократичні цінності.

Деякі покращення торкнулися і питань правової держави, з урахуванням правосуддя, яке, на жаль, розглядається як здебільше корумповане.²⁷ Для журналістів проблематичною все ще залишається і правова невизначеність. Їх часто звинувачують у порушенні честі та гідності громадян, особливо політиків, а також у поширенні їхніх особистих даних, якими вважається інформація про сімейний стан та дату народження.²⁸ Як не прикро, Конституційний Суд України, єдина інституція, яка змогла би усунути ці недоліки, відзначається своєю бездіяльністю та упередженістю, особливо після його часткового переобрання у 2006 році, хоча вирок стосовно виборчих фальсифікацій у 2004 році ще дає певні надії.²⁹ Недоліком в українській політичній системі є також діюча "вертикаль влади", яка наділяє керівника занадто великими повноваженнями, а підлеглого деградує до рівня безправного виконавця.

Особливо негативним залишком комуністичного режиму є відсутність культури дискурсу.³⁰ В радянські часи не рекомендувалося відхилятися від партійної лінії. Таке законсервоване мислення не вдалося змінити й за період гласності та незалежності. Ще й сьогодні, чимало літніх людей в Україні прагнуть до невірних, але чітких умов радянської епохи. "Homo sovjeticus" як людський стереотип "невмирущий", проте вже перебуває не в такій формі, як у перші роки незалежності.³¹ Представники цієї групи налаштовані на проросійську інтеграцію. Антиподом "пост-радянських" є суспільні кола, які в минулому зазнали репресій, а сьогодні вимагають безкомпромісного визнання історичної несправедливості. Та, і в цій групі, яка прагне європейської інтеграції держави, теж відсутня культура дискурсу. Поміж цими екстремами знаходиться більшість населення України, плавно переходячи у своїх симпатіях від одного полюсу до іншого. Як показують опитування, існує

розглядаються тільки критерії громадянської та культури дискурсу, інші критерії в зв'язку із малим значенням залишаються поза увагою.

²⁷ BERTELSMANN 2006, с. 5 та наступні. Проблема корупції можна пов'язати із особливостю українського права, точніше із взаємосуперечливістю правових положень, які просто унеможливають законслухняну поведінку громадян та підприємств. Цей феномен створює численну кількість "сірих" правових зон. Як неофіційно зізнався один депутат попереднього скликання, в день засідання приймаються 30-40 законів, щонайбільше 3-5 з яких обговорюються на фракційних засіданнях (КОВАЛЬЧУК 2003). Складається враження, що й систематичне залякування громадян добре продумане владою для створення ситуації невизначеності.

²⁸ Хоча кількість вироків на користь журналістів збільшується (ІВАНОВ 2007).

²⁹ BERTELSMANN 2006, с. 7

³⁰ Див. виноску 26.

³¹ В рамках опитувань 1997 року стосовно багатопартійної системи 35 % висловилися проти, за – 29 % та 36 % не змогли відповісти (LINDNER 1998, с. 16).

також високий відсоток невизначених у своїх баченнях осіб, що свідчить про зневіреність та неосвіченість досить широких прошарків населення.

Спир між цими групами виникає частково через мовне питання (хоча політичні погляди не співпадають із приналежністю до мовної групи настільки, як це видається на перший погляд). Мовне питання підігрується ще й політичним та економічним впливом Росії. До прикладу, високий імпорт російських телевізійних програм та інших медіа продуктів у значних обсягах підсилює становище російської мови.³² Цьому сприяє практична відсутність ефекту "культурної знижки",³³ який виник через домінуюче становище російської культури та мови в Радянському Союзі, а також низького стану розвитку вітчизняного ринку програм. Політики, на жаль, не зацікавлені у примиренні цього спору – навпаки, вони його намагаються загострити: зокрема, декотрі ЗМІ протягом виборів у 2004 році показували мовні різниці між західними та східними українцями особливо надмірно та однобоко.³⁴ Сьогодні як ніколи необхідне виробництво та трансляція взаємно-інтеграційних програм, за допомогою яких цей історично та штучно спричинений мовний і культурний поділ народу можна було б зменшити. Це завдання найбільше підходить та під силу суспільно-правовим мовникам.

В технічній сфері проблемними питаннями є дефіцит частот та застарілість трансмітерів. Аналогова ефірна трансляція в Україні є й сьогодні основною (58 % у 2005 р.).³⁵ Повний перехід на цифрове мовлення планується здійснити у 2015 р., проте, ця дата навіть у західному світі видається нереальною.

5. Висновки

Вважається, що після Помаранчевої революції українські ЗМІ стали більш незалежними, хоча їхня об'єктивність залишається все ще недосяжною. Саме для вирішення цієї проблеми обговорюється впровадження суспільно-правового мовлення в Україні уже протягом тривалого часу. Ще у 1997 році прийнято, але не введено в дію закон про суспільно-правове мовлення. Взимку 2005 року розпочато найінтенсивнішу дискусію з цієї тематики, та Президе-

³² Також в ЗМІ, наскільки існують офіційні дані, російська мова займає важливу позицію в східних регіонах. Згідно оцінок Національної ради з питань телебачення та радіомовлення у Донецькому регіоні в середньому тільки від 30-35 % програм транслюються на українській мові (НАЦІОНАЛЬНА РАДА 2006).

³³ Походить від англ.: "cultural discount" – рівень різниці між двома культурними середовищами, який створює перешкоди для продажу медіа-продуктів на одному ринку, вироблених початково для іншого. Через поступове звикання до продуктів іншої культури такі перешкоди можуть зменшуватися. Наприклад, "культурна знижка" для американських (голлівудських) фільмів на українському ринку є низькою, оскільки телеглядачі добре ознайомлені з їхньою специфікою, іншими словами – вони навчилися цінувати їхню якість. Значно більшою є "культурна знижка" китайських фільмів, які є практично невідомими українським споживачам (див., напр., OLLIG 2007, с.48-56).

³⁴ BESTERS-DILGER 2007

³⁵ IP 2006, с. 414

нтом і близькими до уряду партіями тоді надано їй занадто низький пріоритет. В березні 2007 року розпочато нову спробу його впровадження – відповідальними державними представниками підписано спільну декларативну заяву.

З метою аналізу цього процесу у 2-му розділі даної праці поставлено питання щодо передумов, необхідних для існування "справжнього" суспільно-правового мовлення. Співставивши їх із українськими реаліями приходимо до висновку, що в Україні існує все ще несприятливе середовище: загальні економічні умови для фінансово незалежного та конкурентоспроможного суспільно-правового мовлення все ще відсутні; суспільству бракує єдності та культури дискурсу.

Саме тому суспільно-правове мовлення на сьогодні є особливо важливим. І не тільки, щоб заповнити інформаційну діру в телерадіопросторі, але й для створення платформи об'єктивного матеріалу в актуальній на сьогодні інтернет-мережі. Та впровадити його не можливо, доки суспільні групи не готові до компромісу, а політичні еліти не зможуть перебороти свої корисливі амбіції. Тому громадські організації повинні усвідомити свою політичну силу та навчитися координувати свої зусилля по відношенню до держави.

Будь-які реформи у сфері мас-медіа – чи то роздержавлення друкованих ЗМІ, чи то трансформація державних мовників в суспільні – слід здійснювати відкрито, надаючи громадськості максимальний доступ. Це ж стосується формування громадських рад, яких слід наділити ефективними інструментами впливу, а не відводити їм роль суто дорадчих органів.

Фінансування є іншим серйозним викликом в процесі створення суспільно-правового мовлення. Не слід нехтувати міжнародним досвідом, та потрібна адекватна оцінка його особливостей та потенціалу застосування в Україні. Безсумнівно, абонентська плата виправдала себе на практиці. Таке фінансування має принципові переваги, так як захищає мовників від надмірного державного та комерційного впливу, а також дозволяє надати достатні та прогнозовані кошти для конкуренції із комерційними мовниками. Воно і надалі залишається актуальним, в тому числі і для України, навіть якщо її використання вимагає певної адаптації.

Дуже шкода, що в епоху інформаційного суспільства в Україні відсутній такий інститут як суспільно-правове мовлення, але цей факт не повинен знеохочувати громадськість. Більше того, вона і надалі зобов'язана здійснювати спроби впровадження, нехай обмеженого фінансово та функціонально, проте рупора громадянського суспільства. Ці кроки необхідно здійснити, в надії, що в недалекому майбутньому можна буде розраховувати на впровадження суспільно-правового мовлення, яке не тільки матиме таку назву, але й відповідатиме його змістові.

Джерела

- Bertelsmann Stiftung: Bertelsmann Transformation Index. Country report Ukraine, <http://www.bertelsmann-transformation-index.de/fileadmin/pdf/en/2006/CISAndMongolia/Ukraine.pdf>, Stand: 28.03.07
- Besters-Dilger, Juliane: The Ukrainian Language in Education and Mass Media, в: Harvard Ukrainian Studies, XXVIII, <http://homepage.univie.ac.at/juliane.besters-dilger/UKRINEA.DOC>, Stand: 15.03.2007
- Council of Europe: Recommendation Rec(2007)2 of the Committee of Ministers to member states on the remit of public service media in the information society, adopted on 31 January 2007, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1089759&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>, Stand: 15.03. 2007
- DW-Radio/Ukrainisch: Erster Schritt zum öffentlich-rechtlichen Rundfunk in der Ukraine, Fokus Ost-Süd, 11.07.2005, www.dw-world.de/dw/article/0,1564,1661514,00.html, Stand: 22.03.2007
- Freedom House (2004): Table of Global Press Freedom Rankings 2004, <http://freedomhouse.org/template.cfm?page=203&year=2004>, Stand: 26.03.07
- Freedom House (2006): Global Press Freedom Rankings 2006, <http://freedomhouse.org/template.cfm?page=271&year=2006>, Stand: 26.03.07
- Humphreys, Peter: Das Mediensystem Großbritanniens, in: Hans-Bredow-Institut (Hrsg.): Internationales Handbuch Medien 2004/2005, Baden-Baden 2004, S. 326 - 339
- IP: Television 2006. International Key Facts, Cologne 2006
- Iwanow, Walerij: Medien in der Ukraine, in: Hans-Bredow-Institut (Hrsg.): Internationales Handbuch Medien 2004/2005, Baden-Baden 2004, S. 678 - 688
- Jarren, Otfried, Weber, Rolf, Donges, Patrick et al.: Rundfunkregulierung – Leitbilder, Modelle und Erfahrungen im internationalen Vergleich. Eine sozial- und rechtswissenschaftliche Analyse, Zürich 2002
- Khabyuk, Olexiy: Ukrainischer Rundfunk zwischen Staat und Kommerz. Platz für einen Dritten Weg?, Reihe Arbeitspapiere des Instituts für Rundfunkökonomie, Heft 180, Köln 2004, <http://www.rundfunk-institut.uni-koeln.de/institut/publikationen/arbeitspapiere/ap180.php>, Stand: 15.03.2007
- Kops, Manfred (2001): What Is Public Service Broadcasting and How Should It Be Financed? (Summary), Working Papers of the Institute for Broadcasting Economics, No. 145, Cologne 2001, <http://www.rundfunk-institut.uni-koeln.de/institut/publikationen/arbeitspapiere/ap145se.php>, Stand: 05.04.2007
- Kops, Manfred (2005): What Role Can Citizens Play in Ensuring Good Governance and the Principles of Public Service in Broadcasting? Expanded version of the presentation, held at the 10. International Conference of "Voice of the Listeners and Viewers" (VLV), 11.02.2005, Royal Society, <http://www.vlv.org.uk/docs/Manfred%20Kops-Speech-11-02-05.doc>, Stand: 03.05.2007

- Kops, Manfred (2006): The German Broadcasting Order. A Model for China?, Working Papers of the Institute for Broadcasting Economics, No. 215e, Cologne 2006, <http://www.rundfunk-institut.uni-koeln.de/institut/publikationen/arbeitspapiere/ap215e.php>, Stand: 05.04.2007
- Lindner, Rainer (1998): Die Ukraine zwischen Transformation und Selbstblockade, Ebenhausen/Isartal 1998
- Maslow, Abraham: Motivation und Persönlichkeit, 2. erweiterte Auflage, Olten 1978
- McKinsey & Company: Public Service Broadcasters Around the World. A McKinsey report for the BBC, London 1999
- Ohne Verfasser: Öffentlich-rechtlicher Rundfunk in der Ukraine frühestens 2009, in: epd-Medien, Nr. 74 vom 20. September 2006, S. 20 – 21
- Ollig, Stefan: Wettbewerbsstrategien für den Export chinesischer Fernsehprogramme, Schriften zur Rundfunkökonomie, Band 10, Berlin 2007
- OSI/EUMAP: Television across Europe: regulation, policy and independence, Summary, Budapest 2005
- Price, Monroe E., Krug, Peter: The Enabling Environment For Free And Independent Media. Contribution to Transparent and Accountable Governance, Occasional Papers Series of USAID, 2002 Washington, DC, http://www.usaid.gov/our_work/democracy_and_governance/publications/pdfs/pnacm006.pdf, Stand: 05.04.2007
- Price, Monroe E., Raboy, Marc (Editors): Public Service Broadcasting in Transition: A Documentary Reader, Oxford 2001
- Richter, Andrei, Golovanov, Dmitry, Nikoltshev, Susanne (Editor): Public Service Broadcasting Regulation in the Commonwealth of Independent States. Special Report on the Legal Framework for Public Service Broadcasting in Azerbaijan, Georgia, Moldova, Russia and Ukraine, Strasbourg 2006, http://www.obs.coe.int/online_publication/reports/publicservicebroadcasting_cis.doc.de, Stand: 01.05.2007
- ROG (2004): Rangliste zur Situation der Pressefreiheit weltweit, <http://www.reporter-ohne-grenzen.de/archiv/ranglisten-pressefreiheit/rangliste-2004.html>, Stand: 26.03.07
- ROG (2006): Rangliste der Pressefreiheit 2006, <http://www.reporter-ohne-grenzen.de/index.php?id=175>, Stand: 26.03.07
- Sztompka, Piotr: Civilizational Incompetence: The Trap of Post-Communist Societies, in: Zeitschrift für Soziologie, Nr. 2, 1993, S. 85-95
- Без автора: Підписано Декларацію про створення в Україні суспільного теле-радіомовлення, www.nrada.gov.ua/cgi-bin/go?node=244, Stand: 15.03.2007
- Ганжа, Леся: Держтелерадіо хоче відкласти Громадські ради, http://www.telekritika.kiev.ua/articles/188/0/8482/ganja_perechasno/, Stand: 25.01.2007
- Данькова, Наталія: СМ в розумінні Чиж, або знову про "канал територіальних громад", www.telekritika.kiev.ua, Stand: 28.12.2005

- Іванов, Валерій (2007): Короткий огляд українських медіа, <http://www.aup.com.ua/upload/1173091559Review2endukr.pdf>, Stand: 05.03.2007
- Інститут Медіа Права: Спецпроект: новий закон про телебачення та радіомовлення (випуск 2), http://www.telekritika.kiev.ua/articles/138/0/7070/analiz_novogo_zakonu_pro_telebachennja_i_radiomovlennja/, Stand: 28.03.07
- Інститут Політики: Суспільне телебачення в оцінці експертів та громадян, www.tomenko.kiev.ua/cgi/redirect.cgi?url=nov091.html, Stand: 23.03.2005
- Ковальчук А. Правові колізії в законодавчому забезпеченні кредитної діяльності, in: Право України, № 5, 2003, S. 62 - 65
- Курашина, Ірина: Чому "провалився" закон про Суспільне мовлення? Коментарі експертів, in Internet: www.telekritika.kiev.ua, Stand: 22.12.2005
- Національна Рада (2006): Звіт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення за 2006 рік, <http://www.nrada.gov.ua/cgi-bin/go?page=92>, Stand: 21.03.2007
- Остапа, Світлана: Створення Громадських рад національних теле- та радіокомпанії знову відкладається, http://www.telekritika.kiev.ua/articles/188/0/8389/grady_opyt_deputaty/, Stand: 11.01.2007
- Прутник, Едуард: "Приватизации областных телерадиокомпаний не будет", інтерв'ю Наталии Лихачевой, http://www.telekritika.kiev.ua/articles/123/0/8515/_ehduard_prutnik_privatizacii_oblastnykh_teleradiokompanij_ne_budet/, Stand: 01.02.2007
- Хінкулова, Катерина: Межа бідності, http://www.bbc.co.uk/ukrainian/programmes/story/2004/03/040306_poverty_kk.shtml, 05.0.2005

ISSN 0945-8999
ISBN 978-3-938933-37-4